

Mens en Wereld

Vijf jaar geleden kregen we van iemand een klein zwart katje. „Nooit zo'n mormel in m'n huis!" had mijn man altijd geroepen. „En als er toch een komt, dan noemen we hem Elihu, dat is de vierde vriend van Job, een reuze geniepig schurk, een insluipsel!" 't Werd natuurlijk geen Elihu, maar Toupie, tolletje, een schattig beestje, dat in een ommezien het hele gezin om de pootjes gewonden had. Ons oudste dochtertje, dat we nooit tot zingen hadden kunnen bewegen, zong nu in bed eigengemaakte liedjes voor hem en noemde hem liefkozend: „oom Toupie". Zelfs mijn man liet al gauw alle afkeer varen en dong als een minnaar naar zijn gunsten.

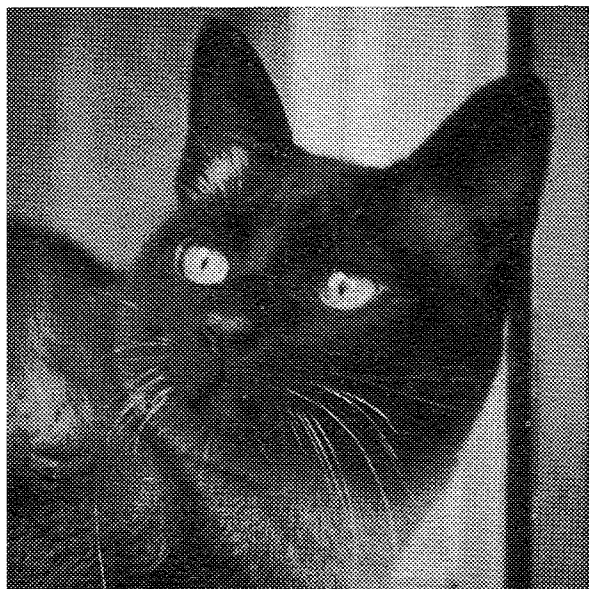
Toen het diertje acht maanden oud was, toog mijn man er op een avond mee naar de dierenarts om hem te laten „behandelen". Binnen een kwartier hoorde ik hem alweer de trap opkomen. „Wat is er?" vroeg ik ongerust. „'t Is een poes," lachte hij. „Dit meidenhuis ook! Zelfs katers worden hier poezen!"

De kinderen, die toch al niet zoveel van het gebeuren begrepen hadden, waren buiten zichzelf van vreugde. „Nu krijgt-ie jonkies!" juichten ze en in de drukte van de uren voor schooltijd, liet ik het maar zo. Maar een vriendinnetje, dat zelf thuis ook katten had, schudde bij het heugelijk bericht gedecideerd het hoofd: „Niks hoor, dan moet hij eerst met een andere kat getrouwd zijn en dan kan het pas." „Is dat waar, mam?" vroegen mijn dochters bedrukt. „Ja," zei ik, „voor kindertjes krijgen zijn er altijd twee nodig, een man en een vrouw, ook bij dieren." Verder hoefde ik niet te gaan, want ze hadden ondertussen hun jassen al aangetrokken en holden de trap af, druk overleggend, welke kater voor de bruiloft in aanmerking kwam en wie in de termen zou vallen voor een jong katje.

's Avonds na het eten kwam ik er nog eens op terug. Ze luisterden welwillend naar me, dat wel, maar bij alle verhalen over bevruchting, eitjes en zaadjes, bleef toch maar dat ene grote probleem onaangeroerd en derhalve onopgelost: hoe vindt Toupie na al dat gedoe met die kater in de tuin, z'n eigen huis weer terug! Stel je voor, dat het een zwerfkat werd...

„Dag oom Toupie," hoorde ik de oudste voor het slapen gaan fluisteren. „'k Geloof, dat je voortaan beter „tante Toupie" kan zeggen," zei ik en we stikten van 't lachen.

De poes wandelde geërgerd over ons lawaai met opgeheven staart de kamer uit.

Een gesprek

Op een lichte morgen reed ik tussen de boomgaarden door naar het Utrechtse rivierenland, dat de dichter Marsman zo mooi heeft bezongen. De veerpont zette mij over en even later zat ik met een aantal jonge priesters rondom een grote tafel. Zij volgden een cursus tot scholing in sociaal werk en wilden informatie ontvangen over het humanisme.

Tijdens zo'n informeel gesprek, waarbij vrijuit wordt gepraat, probeer ik in mijn woordkeus zo duidelijk mogelijk te zijn. Iedere levensbeschouwelijke kring heeft z'n eigen taal. Dat is een van de belemmeringen om elkaar te begripen. Die moeilijkheid kan voor een deel worden opgeheven door „vertaling". Ik zoek dan, ter aanduiding van een zaak of van een begrip, naar een woord, dat de anderen gewoonlijk in hun kring daarvoor gebruiken. Zo deed ik ook die keer. En toen het gesprek liep over het onderwerp geestelijke verzorging, liet ik op een gegeven ogenblik het woord zielszorg vallen. Ik dacht: dat zal het wel doen.

Dat deed het ook. Maar heel anders dan ik had verwacht. Er werd om gelachen. Ik informeerde wat er voor bijzonders aan was. Ze zeiden: het is een woord uit de ouwe doos. Het ruikt muf. Het hoort thuis in de tijd van onze vaders en grootvaders. Toen besefte men nog niet of nauwelijks dat de waarde van een mens meer is dan alleen het feit dat hij een ziel heeft. Toen de pastoor sprak en handelde alsof de wereld van het lichaam niet bestond.

Ik had mijn gehoor verkeerd getaxeerd. Waarom had ik niet beter tot me laten door-dringen, dat op tafel een aantal exemplaren lag van *Het Moderne Humanisme*, de bundel met de tekst van de voordrachten, gehouden door rooms-katholieken, protestanten en humanisten ter gelegenheid van een lustrum van de Nij-meegse filosofische studentenvereniging? Voor deze jonge mannen behoorden met het woord zielszorg de Idilensuur en de rooms-katholieke voetballerij tot het verleden. Zij stonden open voor vele facetten van het moderne wereldbeeld. En had ik soms gedacht als humanist „moderner", dat wil zeggen meer van onze tijd en van de toekomst te zijn dan zij waren? Dan had ik mij vergist. Ik kreeg op sommige ogenblikken van het gesprek het gevoel, dat zij in mijn mededelingen over het hedendaagse humanisme iets bespeurden, dat niet geheel van onze tijd was, een gewoonte van denken en veronderstellingen, die overigens niets te maken hadden met het verschil in levensovertuiging.

Dat verschil zelf vonden ze misschien niet eens zo heel belangrijk. Ze wilden weten: zijn humanisten mensen die zoeken of die het precies weten? Lopen zij onder alle omstandigheden de hun vertrouwde denkgang af of reageren zij op elke nieuwe situatie met een nieuwe activiteit van hun voorstellingsvermogen? Menen zij in het bezit van hun vrije en onafhankelijke levens- en wereldbeschouwing en van hun beginselverklaring hun tijd wel uit te leven? Hanteren zij hun beginselen van verantwoordelijkheid en menselijke verbondenheid, van menselijke waardigheid en scheppende activiteit als vanzelfsprekende geneesmiddelen voor de gebreken en ziekten van onze tijd? Of durven zij die beginselen het risico te laten lopen, dat is gelegen in de hardhandige ontmoeting met elke reële situatie?

Was mijn indruk juist, dat zij het humanisme een min of meer onaangepaste positie toeschreven in het moderne leven? Het werd mij wel duidelijk, dat die jonge geestelijken vast besloten waren de praktijk van hun religie op een andere manier in te richten en te bedrijven dan hun voorgangers hadden gedaan. Zij zouden zeker het geestelijk leven niet meer als taal, als gebaar afzonderlijk stellen. Het was voor hen geen gouden kroontje op het hoofd van de arme, maar daardoor verheerlijkte mens. Zij stonden dicht bij de priester-arbeiders, die enige jaren geleden in Frankrijk zoveel stof deden opwaaien dan bij de pastoors, die de rijke kinderzegen der armen als een godszege prezen. Zij hadden het gevoel dat de onvoorstelbaar snelle ontwikkeling van het sociale, geestelijke en technische leven het denken en het geloven van de mensen radicaal aan het veranderen was. En bovenal: dat de grootst mogelijke bewegelijkheid van geest vereist is om iets te begrijpen van wat er gebeurt en om op de ontwikkeling bezonnen te reageren. Het moest hun soms toeschijnen, dat zij zich in een hoog tempo verwijderden van oude vormen en gedachten. Een adembenemend en bevrijdend proces.

Ik dacht: zij zijn bezig op een aantal vitale punten een achterstand op het humanisme snel in te lopen. Daarom worden zij door het schijneffect bedrogen dat het humanisme stil zou staan. Maar wat mij bijzonder trof was de houding van openheid, de bereidheid in het licht van de huidige wereldontwikkeling hun begin-

(slot op pagina 6)

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
18e jaargang no. 20 – 9 november 1963

Kritisch allerlei

Er worden dus in Nederland ook telefoongesprekken afgeluisterd, als we boer Koekoek mogen geloven. En waarom zouden we hem niet geloven, want zo bijzonder onder de indruk waren wij nu ook weer niet van die mededeling. Er bestaat nu eenmaal een B.V.D., een binnenlandse veiligheidsdienst oftewel een geheime politie en de werkwijze van een dergelijke instelling zal bepaald wel niet altijd even fijnzinnig zijn.

Een pikante bijzonderheid vonden wij in dit verband alleen, dat er voor het eerst sprake was van enig optreden van deze dienst tegen een extremistische figuur van rechts; doorgaans is de belangstelling voor linkse afwijkingen groter, naar wij moesten constateren, en werd de term „extremisme” wel zeer ruim opgevat.

Maar goed, als het uitgangspunt is, dat wij onze nationale veiligheid onder meer door zo'n geheime dienst moeten verdedigen – en daarover kan men verschillend denken, maar we plaatsen dat even buiten de discussie –, dan kan men nooit verwachten, dat zo'n instelling ook maar in enige mate populair zal worden. Zij zal onvermijdelijk in het duister moeten werken, met alle nadelen van dien, en zal dus door velen als een belager van de vrijheid worden gezien – door veel grotere groepen dan waar zij in feite tegen werkt. Daarbij rijst de vraag tegen welke groepen de B.V.D. eigenlijk werkt. Een tijdlang leek het of alleen „de communisten” de gebeten hond waren, later bleken ook pacifisten en bepaalde groepen socialisten, zowel in de P.S.P. als in de P.v.d.A., voorwerpen van studie te zijn. Waarom, zo kan men zich afvragen. Want iemand die spionage wil bedrijven voor bij voorbeeld de Sovjet-Unie, zal zich beslist nooit bij zo'n organisatie aansluiten. U kunt ervan op aan, dat zo'n man op zijn hoogst lid van de K.V.P. wordt en zich ijlings abonneert op Elsevier. In ieder geval zal hij zich er wel voor hoeden een blad te lezen, dat ook maar in de verste verte iets links over zich heeft. Daarom is het zo onzinnig, dat het abonnement op sommige bladen – welke, zal wel nooit duidelijk worden – al leidt tot registratie bij de B.V.D. Als wat, vragen wij ons af, als „staatsgevaarlijk persoon”?

Uw redacteur mag zich dan ook wel als zodanig geregistreerd weten, want hij is geabonneerd op een heleboel bladen en blaadjes, blaadjes vooral ook vaak van extremistische huize, die, mits met verstand gelezen, heel wat informatie kunnen verschaffen, die men om allerlei redenen in de grote pers niet vindt. Die blaadjes zijn in het algemeen links, omdat het rechtse extremisme in Nederland zich een veel groter blad kan veroorloven, dat wij nu maar

eens niet met name willen noemen (om in B.V.D.-stijl te blijven).

Wat concludeert de B.V.D. nu uit zulke abonnementen, vragen wij ons af: een kritische geest of een gevaar voor de staat? Zij zou het wat ons betreft zelf mogen weten, als wij er niet zeker van waren, dat zulke conclusies voor sommige mensen vergaande consequenties hebben, consequenties, waartegen men zich niet kan verweren.

Men kan van de slachtoffers niet eisen, dat zij zich wenden tot de vaste Kamercommissie voor de B.V.D., bestaande uit de fractievoorzitters van de vijf grootste partijen. Het is een onzinnig verwijt aan de communist Bakker, dat hij dáár met zijn klachten moet komen. Dat zou zoveel betekenen als bij de duivel te biecht gaan, want die vijf grote partijen hebben de B.V.D. toch juist opgericht om hem en de zijnen te bestrijden? Zou hij ze dan moeten inlichten waar hun methode faalt? Nee, wij moeten het er eerst over eens worden of zo'n dienst nodig is in deze tijd en in dit land. Zijn we het daarover eens, dan moeten we door een deugdelijke controle de gevolgdde methoden in de hand weten te houden en de uitkomsten van het onderzoek met verstand hanteren. Wij mogen ons er aan de andere kant echter ook weer niet over verbazen, dat er eens een brief wordt opengemaakt of een telefoonlijn wordt afgetapt van iemand die men, om welke reden dan ook, gevaarlijk acht. Overigens – om even op die spion van zoëven terug te komen – dacht u, dat werkelijk gevaarlijke mensen hun mededelingen per telefoon of per brief deden? Ze zullen wel wijzer zijn, en dat behoort de B.V.D. toch ook te beseffen.

In bijna het meest serieuze blad ter wereld, Economische Voorlichting, officieel orgaan van het ministerie van Economische Zaken, lezen wij:

„In de Amerikaanse hondenwereld blijken poedels toonaangevend te zijn op mode- en schoonheidsgebied. Naast halsbanden, tuigjes, dekjes e.d. in allerlei uitvoeringen zijn de laatste tijd de door Miss Suzie – een pracht-exemplaar van een Franse poedel – warm aanbevolen parfums de Poddle-oo door trotse hondenbezitters veel gevraagde produkten. Twee geurtjes zijn favoriet: Le Chien No. 5 en Arf Peggio. En wat is een Amerikaanse poedel zonder Gloss Coat Dressing en crème-shampoo, om nog maar te zwijgen over poedel-mascara en nagellak?”

Wij vermelden de bron van dit bericht zo uitdrukkelijk, omdat u het anders misschien niet zou geloven. Er staat ook in dat blad, dat de handel in onderhouds- en vermaaksartikelen voor lievelingsdieren in de Verenigde Staten een

jaarlijkse omzet bereikt van 750 miljoen dollar. Nou ja, dat zijn niet uitsluitend parfums natuurlijk.

Schotjesgeest noemt men wel de verzuiling tot in het absurde, waaraan wij in Nederland soms lijden. Maar gelukkig verzwakt die wel wat, waarschijnlijk onder de invloed van de oecumenische gedachte die in het christendom veld wint. Jammer alleen, dat volgens een recente pauselijke uitspraak, nu weer de „atheïsten” – en daar zal men gemakshalve alle humanisten wel toe rekenen – de gebeten hond zijn, maar dat zullen we maar slikken; wat moet je anders zolang het Verbond nog zo klein is?

Wat wij als curiositeit wilden vermelden, is het verzet van het hervormd schoolbestuur in Kampen tegen het medegebruik van de Prins Bernhardschool door een katholieke school die met ruimte-nood had te kampen. Bezwaren van allerlei aard uiteraard, vooral ook omdat van één enkele ingang gebruik moest worden gemaakt en je kan nooit weten wat daar van komt. In de gemeenteraad was er tenminste één man met humor, die onder andere zei:

„Er zijn nu eenmaal mensen die er na hun lagere-schooltijd niets meer bij leren, wier geestelijke groei met hun lichamelijke omgekeerd evenredig is. Ik zeg dat alleen maar, om u duidelijk te maken, dat ik mij kan indenken, dat de mensen, zojuist door mij geschilderd, in de r.k. geestelijke een duister en magisch creatuur zien. Zoëen die met een zekere wellust met een voorraad waternprojectielen in de zak loopt, met de bedoeling het eerste het beste hervormde jochie zo'n ding naar de kop te kwakken. Of die, omvadend als hij is door wierookgeur, het jochie zal bedwelmen en onder hypnose krijgen.”

Misschien is zoiets wel de enige mogelijke reactie. In ieder geval komen de roomsen in die hervormde school, zonder aparte ingang en zonder een scheidsmuur, zoals warempel ook nog serieus was voorgesteld. Nog een stapje verder, en ze zouden er een openbare school van kunnen maken; daar moet Volksonderwijs dan maar eens achterheen.

Vergelijkt u eens, of uw contributie wel is aangepast. Tussen haakjes, uw kerkelijke buurman betaalt heel wat meer”, schrijft Polet in het laatste nummer van de Mededelingen voor leden, ingesloten bij ons vorig nummer, onder het staatje aan de hand waarvan men zijn contributie voor het Humanistisch Verbond kan bepalen. Hoeveel meer die kerkelijke buurman eigenlijk wel betaalt, kunnen wij u laten zien aan de hand van een uittrekseltje uit de leidraad voor het bepalen van een bijdrage aan de hervormde kerk. Net als bij de belastingen krijgt men daar „kinder-aftrek” en betalen ongehuwden meer, maar wij nemen als voorbeeld een gezin zonder kinderen en citeren:

„inkomen per maand tot	bijdrage per maand
f 330,—	f 4,30
f 420,—	f 7,20
f 500,—	f 9,10
f 650,—	f 13,40
f 820,—	f 18,40
f 1000,—	f 24,—
f 1250,—	f 36,—
f 1500,—	f 50,—
daarboven naar evenredigheid”.	

Let wel, dit zijn bedragen per maand. Legt u nu voor de aardigheid dit staatje eens naast dat van het Humanistisch Verbond, en bekijkt u dan nog eens of er echt niet wat meer af kan. Er wordt heel wat met dat geld gedaan!

Ontzaglijk straalt Orion's majesteit,
Ik haat, haat, haat zijn ziellooze eeuwigheid.

Glorie van werelden, wat gaat ze me aan?
Die 't meest me liefhad, heb 'k verdriet gedaan.

'T geluk van 't leven heb ik niet geteld:
Die 't meest ik liefhad, heb ik 't meest gekweld.

'K had eens een troost: die ik heb liefgehad,
Bewaart de herinn'ring als een heil'ge schat.

En borende sekonden knaagden stuk
Beider herinn'ring, en mijn grootst geluk.

Tot berusting is ook die smart vergleden.
Dof hoor 'k de zee; ver, als het dood verleden.

En 'k ga weer zitten; luister naar het gas.
En 't is zoo vreemd: net of 'k een ander was.

Onwerkelijk staan de dingen om me heen.
Het gaslicht suist. De slinger knikt van Neen.

J. A. dèr Mouw

Uit: Brahman I. Uitg. W. Versluys, Amsterdam, 1919.

Humanisme en sexualiteit (9)

Opvoeding op het gebied der sexualiteit kan niet losgemaakt worden van de opvoeding in het algemeen. Juist het feit dat de mens een eenheid is, maakt dat een afzonderlijke seksuele opvoeding tot mislukking gedoemd is. Zij behoort onderdeel te zijn van de algehele opvoeding tot volwassenheid; en deze algehele opvoeding is meer begeleiding van de levenservaringen van het kind dan het uitstippelen van een vooraf afgebakende weg. Aan de andere kant zit in iedere begeleiding ook een element van leiding: de opvoeder zal de kinderlijke ervaringen trachten te verstaan in het licht van eigen levenservaring en moeizaam verworven levensinzicht. Maar daarbij moet duidelijk zijn, dat het kind zich juist die ervaring en dat inzicht nog niet kan hebben eigen gemaakt.

Alle opvoeding – ook de seksuele – is een zaak van kennen en kunnen, van weten en beleven. Als die elementen gescheiden raken, leidt de opvoeding slechts tot onhanteerbare kennis en onverwerkte belevingen. Vandaar dat beide factoren van het begin af tot hun recht moeten komen; en van het begin af wil zeggen: reeds bij de heel kleine kleuter. Het is zinloos de seksuele opvoeding „van tijd tot tijd” ter hand te nemen, en dan nog meestal langs zuiver verstandelijke weg. Zij is doorlopend aan de orde, zoals alle andere kanten van de opvoeding, en niet alleen verstandelijk, maar ook in de sfeer der beleving. Dit veronderstelt dat voor de opvoeder zelf de sexualiteit opgenomen is in zijn hele levensvormgeving, verstandelijk en emotioneel, en niet een geheimzinnig gebied is, vanwaar de „normale” levenssfeer verstoord wordt. Zoals op alle terreinen is ook hier opvoeden allereerst een wijze van zijn, waardoor de opvoeder een milieu schept, dat het kind als het ware vanzelfsprekend doet ervaren wat de betekenis der dingen is. Dit maakt het „opzettelijke” opvoeden niet overbodig, maar het verschaft de voorwaarden, die dit „opvoeden” doeltreffend doen zijn.

Daarbij is enig begrip van de eigen aard van het kind vereist. Het kind is niet een kleine volwassene. Als men een baby een lekker diertje noemt, is dit niet helemaal juist, maar ook niet helemaal onjuist. Ook het grotere kind bezit sommige lichamelijke, psychische en geestelijke vermogens van de volwassene nog niet of niet in dezelfde mate. Daarom kan het kinderlijke handelen ook niet zonder meer gemeten worden met de maatstaven van de volwassene. Het is daardoor ook op een primitieve wijze afhankelijk van zijn omgeving en het daar heersende levenspatroon. Al experimenterend ontwikkelt het zich tot een zekere onafhankelijkheid en leert het min of meer zelfstandig en op menselijke wijze beschikken over zijn vermogens en beperkingen. Deze groei is de rijping tot volwassenheid en de opvoeding dient om het kind daarbij te helpen. Dit houdt in dat het kind ook niet op dezelfde wijze verantwoordelijk gesteld kan worden als de volwassene. Het draagt wel verantwoordelijkheid, maar op een andere manier. Het *kan* sommige dingen nog niet beleven; het *kan* sommige consequenties nog niet overzien. Daarom draagt ook de opvoeder een belangrijk deel van de verantwoordelijkheid; maar die neemt af, naarmate het kind verder op weg komt. Het moet steeds meer zijn eigen weg vinden.

Kinderlijke sexualiteit

De uitdrukking dat het kind „onschuldig” zou zijn is op twee manieren misleidend. In de eerste plaats is sexualiteit op zichzelf niet „schuldig” en in de tweede plaats is het kind wel degelijk gevoelig voor seksuele belevingen. Zo gezien is de uitdrukking toch juist, maar op een andere manier dan men veelal bedoelt. De seksuele experimenten van het kind zijn onschuldig mits zij te rechter tijd de weg wijzen naar verdere rijping. De baby ontdekt spelenderwijs zijn geslachtsorganen; de kleuter wordt verliefd op moeder of vader en vecht voor die liefde. Dit moet de opvoeders niet schokken, maar

verheugen, want het bewijst dat de groei begonnen is. Dat betekent ook weer niet dat het kind hier ergens moet blijven steken. Het moet weer verder, maar in zijn eigen tempo. Er is immers ook niets schokkends in dat baby's aanvankelijk onzindelijk zijn: ze moeten alleen een keer zindelijk worden. Maar niet voordat ze over de periode van het genieten van de onzindelijkheid heen zijn, anders blijven ze hun hele leven er naar verlangen (wat zich veelal uit in een abnormale netheid en ordelijkheid).

Dit nu is op het eigenlijke gebied van de sexualiteit niet anders. Ook hier gaat het kind van fase tot fase verder. De lichamelijkheid speelt daarbij uiteraard een grote rol. Er is dan ook verband met de zindelijkheid en b.v. het duimzuigen. Gewoonlijk zal de opvoeder niet straffend hoeven op te treden. Het kind heeft meer behoefte aan liefde dan aan straf. Een goede verhouding tussen kind en opvoeder maakt dat een enkele opmerking, een houding meestal al voldoende is om het kind verder te leiden. De opvoeder doet hier eerder te veel dan te weinig. Voor de kleuter is van veel meer belang dat hij al iets ervaart van de wijze waarop de ouders de sexualiteit beleven als een lichamelijk-geestelijke vreugdevolle ervaring, waar overigens de kleuter weer niet geheel buiten gehouden wordt. Ook de voorlichting komt dan al gauw aan de orde. Natuurlijk in overeenstemming met het bevattingvermogen van het kind. Maar merkwaardigerwijze maakt men zich over dat bevattingvermogen op dit gebied veel meer zorgen, dan als het om ingewikkelde technische zaken gaat! Wat het kind niet begrijpt, vraagt het wel weer, en in elk geval zal men altijd dezelfde zaken enige malen moeten vertellen en met de nodige duidelijkheid. De oudere kleuter zal willen weten wat geboorte eigenlijk is en er is niets tegen dat hij dat weet. Wel is het verstandig daarbij te zeggen dat „sommige ouders” hun kinderen sprookjes vertellen tot ze wat ouder zijn.

Het lagere-schoolkind is al weer verder op weg. Het ontdekt het andere geslacht en exploereert de verschillen tussen eigen en anderers lichaam. Prille verliefdheden zijn normaal (soms al in de kleuterleeftijd), maar ze missen groten-deels de vitale basis. Het oudere schoolkind leert de rol van de vader kennen en vroeg of laat (maar niet al te laat) zal het iets moeten horen over voorbehoedsmiddelen. Het leert ook de woorden kennen, die nodig zijn om over de sexualiteit onbevagen, en zonder „vieze” woorden te spreken. De aankomende puber experimenteert met zelfbevrediging en zal moeten leren die te verstaan als een natuurlijke, maar voorbijgaand verschijnsel. Dan is het ook nodig dat de emotionele en geestelijke kant van de sexualiteit ter sprake komt en het uitzicht geopend wordt op het avontuur met de medemens en op diens onvervreembare rechten. Uiteraard geschiedt dat alles niet in opzettelijk belegde „zittingen”, maar in samenhang met de gehele levenspraktijk, als een voortgaande dialoog waarin van weerszijden met respect geluisterd wordt. Het is dan ook volstrekt niet nodig de eventuele moeilijkheden waarmee de ouders zelf worstelen te verdoezelen, als ze maar op menswaardige wijze worden aangevat.

Buiten het gezin

Dit alles gaat uit van een welhaast ideale opvoedingssituatie in het gezin, die zó lang niet altijd verwacht mag worden. Gelukkig leeft het kind niet alleen in het gezin en de andere opvoedingsmilieu's kunnen ook het hunne bijdragen tot de seksuele opvoeding, al schieten ze vaak evenzeer te kort als het gezin. Reeds de omgang van jongens en meisjes op de scholen en in de bedrijven is van belang, al hoeven ze niet bepaald hetzelfde werk te doen of dezelfde lessen te krijgen. Het dagelijks contact ontnemt de overmatige spanning aan de seksuele verhouding en leert de ander zien in zijn mens-zijn. In het schoolleven heerst, als het goed is, ook een opvoedingsmilieu dat de kinderen behulpzaam is bij het vinden van hun weg. Leervakken als biologie, literatuur en cultuurgeschiedenis bieden vaak ongezochte gelegenheden om de opgroeiende kinderen besef bij te brengen van volwassen beleving der sexualiteit. Ook kan de school in de hogere klassen, zowel van het basiss-onderwijs als het voortgezet onderwijs, trachten in groepsverband voorlichting van deskundigen te verschaffen en leiding te geven aan gesprekken. En datzelfde kan ze mogelijk ook voor de ouders doen. Maar het belangrijkste zijn ook hier de volwassenheid en de rijpheid van de onderwijzer en de docent als opvoeders. In dit opzicht kan men ook aan het bedrijfsleven enige eisen stellen ten aanzien van jeugdige werknemers. Al heeft het geen opzettelijke opvoedingstaak, het kan toch wel iets doen aan de bedrijfsomgeving als opvoedingsmilieu en het dient ook oog te hebben voor deze kanten van het leven.

Maar naarmate de jongeren ouder worden, scheppen zij ook zelf mede hun eigen milieu. In sportverenigingen en jeugdgroeperingen van allerlei aard wordt het samenspel van ouderen en jongeren steeds geschakeerder. De puber en de puella laten zich niet meer gezeggen, al willen ze wel luisteren naar echt gemeente raad; om van de half-volwassenen maar te zwijgen. Hun experimenteren gaat nu in de richting van de volwassenheid. In hun samenzijn zoeken ze naar de volwassen vorm zonder zich nog te binden aan bepaalde inhouden. Niet dat ze die afwijzen, maar ze moeten de waarde er van nog zelf ervaren. Het is op andere gebieden dan de sexualiteit niet anders. In extreme vorm ziet men dat ook in het nozem-gedrag, dat langs de grenzen der onmaatschappelijkheid gaat, zonder op zichzelf bepaald misdadig te zijn (al loopt het daar wel eens op uit). Maar ook de meer normale jeugd is voortdurend bezig de grenzen van het menselijk gedrag af te tasten in groepsbelevingen en danspartijen, waarin het vooralsnog meer gaat om experimenteren met de eigen mogelijkheden dan om de ander. Men lette in dit verband op het typische van een moderne dans als de twist met zijn improviserend en individualistisch karakter, dat niettemin toch weer naar de ander terugwijst.

Van de opvoeder wordt niet verwacht dat hij aan dit alles meedoet of het sanctioneert. Wat wel gevraagd wordt is begrip en doelbewustheid. Niets is belachelijker voor de ouderen en funester voor de jeugd dan het kwasi jong-doen van ouderen en het verheerlijken van het jong zijn. Het is de onvolwassenheid van de ouderen en hun vrees voor de vergankelijkheid die hen daartoe drijft. Maar wat de jeugd behoeft, is, dat zij zich tegen de ouderen kan afzetten, zonder dat dezen zich gegriefd voelen; dat de ouderen stelling nemen tegen ontwrichtende elementen, maar een open oog hebben voor eerlijk experimenteren. Voor alles dient de oudere bereid te zijn de jongere te aanvaarden in zijn poging tot menselijke vormgeving en zijn wanhoop in de mislukking. Niet om „zie-je-wel” te zeggen, maar om hem te begeleiden op zijn als maar moeilijker weg. Dan moet blijken of de opvoeding van baby, kleuter en kind doeltreffend is geweest. Wat toen verzuimd is, kan later moeilijk meer worden ingehaald.

J. v. P.

TURKSE HUMOR

Over de merkwaardige figuur van Nasreddin Hoca* (uit te spreken Hodzja), de Turkse Tijl Uilenspiegel, wordt een groot aantal verhalen al sedert eeuwen in Turkije van geslacht op geslacht overgeleverd. Deze verhalen zijn bepaald niet alle historisch, maar dikwijls door latere vertellers aan reeds bestaande vertellingen toegevoegd. Nasreddin's humor is simpel, soms boers en vaak erop gericht anderen op hun feilen te wijzen door de eigen tekortkomingen door een voorgewende onnozelheid in het licht te stellen. Ook het sociale element ontbreekt niet in Nasreddin's kritische grappen over weldoorvoede landheren, hebzuchtige en omkoopbare ambtenaren en parvenu's. De menselijke ijdelheid, zelfs ten opzichte van de dood – getuige de talloze praalgraven in alle delen van de wereld – ontkwam evenmin aan de humoristische kritiek van Nasreddin Hoca. Volgens de legende liet hij voor zichzelf een fraaie graftombe ontwerpen. Hiervoor zou een monumentale poort moeten verrijzen met ijzeren deuren, die met drie sloten en drie grendels dicht zaten. Maar terzijde en achter de poort was er niets. Het graf zou er achter moeten liggen, zonder muur er omheen, toegankelijk voor iedereen. Helaas is dit grafmonument, dat een waardig gedenkteken voor de Turkse Uilenspiegel zou zijn, er niet gekomen. De huidige bezoeker van Aksehir, het kleine plaatsje in Anatolië, waar de hoca leefde, vindt er een grafmonument zoals er ook elders vele zijn te vinden.

Hieronder volgen een paar korte schetsen uit de rijke schat van vertellingen over Nasreddin Hoca, die merkwaardige figuur, die in Turkije vaak wordt afgebeeld als een oude man, enigszins verstrooid op zijn ezel, rondtrekkend.

Op een dag wilde de hoca een plaatselijke pasja bezoeken om hem een bijdrage voor charitatieve doeleinden te vragen. Hij zag, dat de pasja vanuit een raam naar buiten gluurde, maar van een bediende vernam hij, dat de heer des huizes uit was. „Breng hem mijn groeten over” antwoordde de hoca. „En tussen twee haakjes, herinner hem er de volgende keer, wanneer hij uitgaat, aan, dat hij zijn hoofd meeneemt!”

Lezingen voor de radio

Zo. 10 nov. VARA 9.45 uur: Th. W. Polet: „Iedereen mag meedoen”.

Zo. 17 nov. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „De humanisten en de openbare school”.

Do. 21 nov. VARA ± 19.45-20.00 uur: „Televisieuitzending”.

Zo. 24 nov. VARA 9.45 uur: M. G. Rood: „Waarom zouden wij ons druk maken”.

Op een ochtend zag de hoca bij een slager heerlijke coteletten liggen. Hij kocht er drie pond van en liet ze naar zijn huis sturen met de mededeling, dat het vlees voor het avondeten bestemd was. In de loop van de dag kreeg zijn vrouw echter onverwachts bezoek en de coteletten kwamen dus van pas: Zij verdwenen in de magen van de gasten. Tegen de avond begon de vrouw van de hoca zich evenwel danig ongerust te maken over het humeur van haar echtgenoot, wanneer deze zou zien, dat de coteletten verdwenen waren. Toen hij hongerig thuis kwam, gaf zij de kat de schuld van de verdwijning van het vlees. De hoca nam de kat en zette die op een weegschaal. Ook de kat bleek precies drie pond te wegen evenals de coteletten. „Wanneer dit de kat is”, zei de hoca, „waar zijn dan de coteletten? Maar wanneer dit de coteletten zijn, waar is in hemelsnaam dan de kat?”

Eens wandelde de hoca met enkele vrienden langs een landweg en besprak met hen het probleem, waarom Allah de paarden geen vleugels had gegeven. Het bezit van vleugels zou hun nuttigheid immers enorm hebben verhoogd en dit ten voordele van de bezitters. Op dit moment liet een vogel een souvenir vallen op de tulband van de hoca. Hij sloeg zijn ogen neer en mompelde: „Allah in Zijn wijsheid weet wat het beste is.”

Op een dag vroeg de burgemeester, die een liefhebber van jagen was, aan de hoca hem de beste jachthond te brengen, die hij kon vinden. Een paar dagen later kwam deze een bijzonder dikke herdershond brengen. „Dwaas!” riep de burgemeester woedend, „je begrijpt toch dat dit beest niet kan rennen.” „Nu nog niet”, antwoordde de hoca, „maar ik weet hoe u de dieren behandelt. Wanneer het jachtseizoen aanbreekt zal dit de magerste, hongerigste en snelste hond van onze streek zijn!”
P. Krug

* hoca = voorganger, leraar.

AR stem over Hum. Verbond

C. J. Verplanke, *Subsidiëring van de Kerkenbouw*. Diss. 1963, 238 p. Vuga-boekerij, Arnhem

De schrijver vat zijn standpunt zelf in enkele stellingen samen, t.w.:

De Overheid behoort zich te onthouden van het verschaffen van financiële steun ter bevordering van de verkondiging ener godsdienstige of levensbeschouwelijke boodschap en wat daaraan dienstig is.

In de organieke verbanden van de staat behoort de Overheid, voorzover de orde in die verbanden zulks toelaat, de kerken en de niet-kerkelijke organisaties op geestelijke grondslag op gelijke wijze de gelegenheid te bieden haar leden de zorg te verschaffen die zij wensen.

Over de eerste stelling kan men als humanist verschillend denken. Het hangt er van af welke functie men de moderne staat bij de bevordering van het geestelijke leven toedenkt. De tweede stelling zal de humanist toejuichen. Het is een oordeelvelling uit onverdachte bron, die positiever dan dat tot nu in de kringen van de schrijver placht te gebeuren, de burgerlijke gelijkgerechtigdheid poneert. Men kan spreken van een onverdachte bron, omdat de schrijver geenszins gunstig denkt over het humanisme. Zijn oordeel is onverbloemd anti-thetisch en in veel opzichten zelfs zeer onbillijk. Zijn gedocumenteerde en principiële afwijzing van overheidssubsidies voor godsdienstige en geestelijke arbeid (en dus ook voor kerkenbouw) die de hoofdinhoud van zijn dissertatie vormt, zal door verschillende humanisten onderschreven worden; maar voor deze bespreking gaat onze belangstelling vooral uit naar zijn beoordeling van het humanisme en het verbond. Dat oordeel houdt zoals gezegd, geen steek.

Het is al een veeg teken, dat hij het insinuerende schotschrift van Zuidema in „Baanbrekers van het humanisme” een scherpzinnige kritiek noemt. Ook dr. Verplanke spreekt weer eens over het streven de niet altijd onbedoelde indruk te wekken dat het verbond representatief is voor de niet kerkelijke Nederlanders! Zijn onderscheidingsvermogen schiet te kort, als hij een tegenstelling ziet tussen de humanistische opvatting dat het menselijke waardebesef een gegeven (een postulaat) is en de eveneens humanistische poging de oorsprong ervan vast te leggen in een door de humanist ontworpen mensbeeld. Dit wil immers volstrekt niet zeggen,

dat de humanist die oorsprong kent of zelfs het waardebesef willekeurig bedenkt, maar veel eerder dat hij een mensbeeld ontwerpt rondom dit gegeven. Zonder veel argumentatie konkludeert dr. Verplanke dan dat de humanist daarmee een geloofsvooronderstelling aanvaardt die rechtstreeks ingaat tegen de veronderstelling van het Christelijk geloof (en wat dan met „de wet die in hun harten geschreven is”). En vandaar is het minder dan een pas om te konkluderen, dat het humanistisch mensbeeld in wezen niet agnostisch is, maar streeft naar vernietiging van het Godsbeeld. (daarmee wordt de zaak precies op zijn kop gezet). Men vindt dit alles op pag. 84.

Hiermee heeft de schrijver een geruststellend uitgangspunt bereikt: Evenals het gereformeerde christendom, kent het humanisme slechts wit en zwart; het baseert zich op de mens, dus(!) keert het zich tegen God. Dit is al weer een zorg minder (n.l. de zorg om zich er werkelijk in te verdiepen). In overeenstemming daarmee geeft de schrijver een zeer zonderlinge inhoud aan het begrip verdraagzaamheid, als hij de humanistische overtuiging onverdraagzaamheid verwijt „wanneer zij blijft blind te zijn voor het mensbeeld van de Christen”. Daarop volgen nog wat min of meer wonderlijke uitspraken zoals de mededeling dat het humanisme bij zijn streven met rust gelaten wil worden (doelt de schrijver misschien op onze wens, dat men niet bij voortduring een vals getuigenis tegen ons spreekt?), en de konstatering dat het humanisme „in wezen” de capitulatie van het christendom verlangt. Dat dit alles op de humanist niet een bijzonder sterke indruk maakt, mag niemand verwonderen. Te meer valt het evenwel te waarderen, dat dr. Verplanke het humanisme niet door middel van de staatsmacht wil terugdringen. Hij mag zich ten aanzien van het humanisme geen groot theoreticus betonen, een goed demokraat is hij wel. Men kan zich daarom verwonderen over zijn verwondering, dat het humanisme zoveel steun in het parlement heeft gevonden, ondanks het geringe ledental. Het vertegenwoordigt wel niet de buitenkerkelijken (en wil dat niet eens), maar het brengt iets tot uitdrukking dat in brede kringen van ons volk sympathie ontmoet. Daarom is het ondanks zijn geringe aanvang, toch geen sekte.

J. v. P.

EVTOUCHENKO

een echte dichter

Dat Evgueni Evtouchenko een waarachtig dichter is, dat wordt iedereen onmiddellijk duidelijk – ook hen, die geen Russisch kennen – bij het lezen van de zo aantrekkelijk uitgegeven dichtbundel „Trois minutes de vérité”, in een bewerking van Paul Chaulot verschenen bij Julliard in Parijs, een boekje van vrij groot formaat van 174 pagina's. Het helder-witte papier doet de klaarheid van de gedichten, met hun dikwijls korte gedeelten van zinnen op één regel, goed uitkomen. Evtouchenko heeft dit namelijk met de beroemde Russische dichter Mayakowski gemeen, dat hij het vers in woorden of groepen van woorden snijdt, waardoor niet alleen het ritme versterkt wordt, maar ook nadruk wordt gelegd op de betekenis van een zinsdeelte.

Wanneer hij bijvoorbeeld schrijft, als in het bijgaande gedicht:

*Ik heb eenvoudig tot mikpunt gekozen
de leugen en de gezwollen taal,*

dan komen die gezwollen taal en die leugen veel sterker tot hun recht dan als de regel als volgt gedrukt staat:

*Ik heb eenvoudig tot mikpunt gekozen de
leugen en de gezwollen taal.*

Waar de nieuwslezers van de B.B.C. dikwijls

EVGUENI EVTOUCHENKO

zo hinderlijk vlak voor een belangrijk woord een betrekkelijk lange tijd stoppen, omdat zij denken, dat het dan meer indruk zou maken, terwijl nadruk op dat woord gelegd het veel beter zou doen, daar kan men in een dergelijk geval als het boven geciteerde, opmerken, dat de lezer onwillekeurig even kort de adem inhoudt om dan verder te lezen en „de leugen en de gezwollen taal” tot hun recht te laten komen. Maar laat ik niet, zoals Nabokoff (u weet wel de man van „Lolita”, maar ook een filologisch geleerde) in litteraire maandbladen van de wereldpers, als hij het over Pousjkin heeft of andere groten van de Russische letterkunde, zo zeer in details vervallen, dat de hoofdzak verloren gaat. Immers Nabokoff heeft niet alleen Lolita met zijn irriterende avances vervolgd, maar is er dikwijls ook op uit litterair-historische ;en,... te verwachten.

Dat Evgueni Evtouchenko een waarachtig dichter is, dat wordt iedereen onmiddellijk duidelijk, omdat zijn gedichten zo eenvoudig gesteld zijn, dat men waarlijk geen vertaling uit het Russisch hoeft te lezen, om te beseffen, wát hij bedoelt en wát hij heeft neergeschreven. Dit wil natuurlijk niet zeggen, dat een vertaling, ook uit het Frans, niet de uiterste harmonie vereist met de stijl, de melodie, de geest en de „vaart”, om nu eens een ander woord als ritme te gebruiken, van de dichter. Een dichtregel als: „Ah! qu'on en finisse avec mon courage!” lijkt dood-eenvoudig en is toch dood-moeilijk, namelijk door het woordje „Ah!”. Men kan het natuurlijk eenvoudig laten staan of vertalen door een „Ach” of een „O”, maar in dit Franse „Ah!” zit een verzet, dat verder in de hele regel tot uitdrukking komt en dus in de Russische versregel van Evtouchenko moet hebben gezeten, al heeft hij dan misschien ook geen Russisch „Ah!” of „O” gebruikt. En daarom heb ik het vertaald door „Nee”.

Nee, want hij wil, dat er eind komt aan dat gezwets over zijn moed.

Politiek gedicht

Het door mij vertaalde gedicht is een bepaald politiek gedicht uit de bundel, die verder ook vol staat met mooie, lyrische gedichten, die vrij surrealistisch of experimenteel zijn op sommige plaatsen, maar nooit ten koste van een begripelijkheid bij enig nadenken en zich inleven in de gedachtesfeer van de dichter en die het gedicht aangrijpend maken. Want men heeft altijd de indruk, dat Evtouchenko's modernisme geen modernisme is om der modernisme's wille, maar omdat hij de dingen zo ziet en aanvoelt. Hij denkt en schrijft nu eenmaal in de taal van deze tijd, die nu eenmaal evolueert, zoals alles evolueert, omdat zoals Pirandello het zei en in zijn toneelstukken bewees, „het leven verandering is”.* In andere gedichten zegt hij o.a.:

*Ik heb mijn gedicht
aan een hoge tak opgehangen,
zie,
hoe het vecht met de wind.*

Ook dat is een politiek gedicht, maar het is vol poëzie en zou, in een Westers land geschre-

Gesprek

Men heeft me gezegd:

– „Je hebt moed.”

Mijn moed?

Maar waar is die dan?

Ik heb het eenvoudig onwaardig gevonden mij samen met de lafaards in het stof te buigen.

Ik heb niets geheel en al veroordeeld.

Ik heb eenvoudig tot mikpunt gekozen de leugen en de gezwollen taal.

Als wapenen had ik niet anders dan mijn geschriften waarvan er geen één was van een politie-spion.

Dat ik mensen van verdienste verdedigd heb, onwaarachtige schrijvers aan de schandpaal heb genageld, was dat iets anders dan een banale plicht?

Nee, over mijn moed wil ik niets meer horen!

Ik denk aan de schaamte

van onze nakomelingen,

als zij, met de verdorvenheid afrekenend,

zich die vreemde tijden zullen herinneren

waarin de meest dood-gewone eerlijkheid moed werd genoemd.

(Vertaling van Henri Sandberg)

Evgueni Evtouchenko

Uit „Trois minutes de vérité”, een keuze uit de gedichten van Evtouchenko, verschenen bij Julliard, Paris (9.25 F).

ven, kunnen slaan op de strijd met het leven. En ergens anders:

*Sterren van de hemel, duisternis van de hemel,
wat is de nacht mooi!
Ik weet niets meer,*

ik weet niets meer.

Ja, er is een waarachtig dichter in Rusland opgestaan, na Mayakowski, die zelfmoord pleegde, een jonge dichter, die een ziener is en een durf-al, een dichter, die iedereen kan lezen, in welke vertaling of hervertaling ook, als zij niet door een charlatan is geschied, omdat zijn poëzie helder is als het water van een snelvoorstromende beek, dat men niet hoeft te zuiveren en te ziften, voordat men het kan drinken.

Henri Sandberg

* Zie de mémoires van André Maurois in „Choses nues”, Gallimard, 1963.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mevr. I. M. A. Donker-Rutgers, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof.

Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50 buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

Afscheid van In 't Veld

Zolang de humanistische beweging bestaat heeft Humanitas daarin een zeer grote rol gespeeld; en zolang Humanitas bestaat is mr. dr. J. in 't Veld er de voorzitter van geweest.

Het is zo vanzelfsprekend geworden, dat het vreemd valt zich te realiseren, dat In 't Veld de tijd van afscheid gekomen acht. Het karakteriseert de man overigens, dat hij eerder tot die conclusie gekomen is dan zijn vrienden. Maar ook afgezien daarvan is In 't Veld een bijzonder man.

Hij is begonnen als jongste bediende op de gemeentesecretarie van Dordrecht. Op zijn 31e jaar deed hij doctoraal examen in de rechten en drie jaar later promoveerde hij. Hij werd burgemeester, minister, docent aan het Institute for Social Studies, en bekleedde nog veel andere functies. Maar hier spreken wij over hem omdat hij het is geweest, die voor en tijdens de oorlog een nieuwe visie ontwikkelde op het maatschappelijk werk. Het lijkt achteraf zo eenvoudig als het ei van Columbus, maar het was toen inderdaad de uiting van een oorspronkelijke en durvende geest om te denken aan een vereniging voor maatschappelijk werk los van de politiek en bewogen door sociaal meeleven, geworteld in de buitenkerkelijke wereld. In 't Veld zag voor zich hoe het zou kunnen, zonder kleurloosheid en met de vereiste ruimheid. De grondslagen daarvoor, in humanistische geest en zonder enig dogmatiek, heeft hij zelf gelegd.

Thans komt een einde aan het voorzitterschap van In 't Veld; een voorzitterschap dat gekenmerkt werd door zijn rustige, maar doelbewuste leiding, door „zijn scherpzinnige altijd hoffelijke bejegening van hen die het beter weten, en zijn meeleven met hen die het juist niet meer weten”. Maar zo flegmatiek was hij toch niet of degenen die hem beter kenden, ontwaarden soms achter zijn vriendelijk uiterlijk het ongeduld over te grote voorzichtigheid, de ergernis over te veel formalisme, de onrust over te weinig visie. Maar met dat al is hij in staat gebleken de samenhang in Humanitas en de humanistische beweging te behoeden voor de altijd werkende splijtzwam en de eenheid te bewaren. Dat vooral moeten wij in hem hogelijk waarderen.

Onze groeten gaan uit naar de man, die rustig en vastberaden de grondslagen heeft gelegd voor Humanitas als vereniging voor maatschappelijk werk op humanistische grondslag, waarop zij, die na hem komen, kunnen en moeten verder bouwen.

J. v. P.

MR. DR. J. IN 'T VELD

(slot van pagina 1)

selen van de grond af opnieuw te doordenken en zo de vuurproef te doen doorstaan. Het was of zij hun beginselen opvatten als ideale eindpunten. Ze waren zeker niet geneigd de welbekende antwoorden te geven. Die kenden ze wel, maar ze zeiden voor henzelf niet veel. Ze spraken niet graag vanuit oude tradities. Eerbiedwaardige ouderdom was kennelijk geen garantie voor waarheid en geestelijke kracht. Met de historie hadden ze niet zoveel op, dacht ik. Thomas van Aquino en Erasmus inspireerden hen zeker niet. Een miljoenen omvattende kerk of welke andere internationale geestelijke beweging ook kon eventueel geen vat meer hebben op het leven, er met al hun mooie beginselen volkomen naast staan. Ze voelden niets voor een godsdienstig leven als achtergrondmuziekje van de moderne tijd. Ik zag ze nog niet direct bereid de muzikanten van dat orkestje te zijn.

Tegenover het andere sloten zij zich niet af. Ze wisten niet bij voorbaat of het wel het andere was. De traditie kon ze dat wel vertellen, maar ze wilden er zelf achter komen. Het was duidelijk dat ze durf bezaten, intellectuele moed, de zedelijke moed ook om heilige huisjes zo nodig heilige kruisjes achterna te geven. Hun houding had iets van de onzekerheid, die hoort bij het vastberaden besluit niet onmiddellijk van overgeleverde zekerheden uit te gaan.

Het was voor mij niet nodig geweest deze groep van jonge geestelijken te ontmoeten om een dergelijke houding aan te treffen. Ze is niet het monopolie van een bepaalde groep. Maar zeker ook geen gemeengoed.

Ik reed terug. De veerman zette mij over een van de dertig stromen, waartussen het land ligt, bewoond door een volk, dat volgens de dichter Marsman versombert in krakelen over God en geld. Ik reed tussen de heldergroene boomgaarden door naar huis. Het was het land waarvan dezelfde dichter in hetzelfde gedicht heeft gezegd, dat de wegen er oneindig naar de kimmen gaan en hij de morgen tegemoet liep.

B. C.

„Mens en Kosmos”

In het *januarinum* van het tweemaandelijks tijdschrift „Mens en Kosmos” (uitg. N. Kluwer, Deventer), lezen wij een beschouwing over de Spaanse wijsgeer Unamuno van de hand van P. Krug, een antwoord van dr. D. H. Prins op een eerder verschenen artikel van dr. P. D. van Royen over „Humanisme en mystiek” en een bijdrage van dr. C. W. van Essen-Zeeman over de Griekse wijsgeer Plotinus.

Het *maartnummer* bevatte beschouwingen over de evolutieleer door dr. D. H. Prins en dr. F. N. Sickenga, een artikel van prof. C. H. van Os over Leibniz en zijn monadenleer, alsmede twee lezenswaardige bijdragen over het Buddhisme van dr. P. H. Pott en prof. E. Zürcher, respectievelijk het Tantrisch Buddhisme en het Chinese Buddhisme.

Het *meinummer* begon met een redactionele beschouwing van dr. D. H. Prins over de Chinese cultuur n.a.v. enkele recente publikaties hierover. Een zeer heldere uiteenzetting over het wezen van het Hindoeïsme van de hand van de president van India dr. S. Radhakrishnan volgt hierna. Het Boeddhisme in Japan is het onderwerp van een artikel van J. Fontein. P. Krug behandelde de 17de eeuwse „filosoof van Rotterdam”, Pierre Bayle, diens houding tegenover rede en godsdienst en zijn kritiek op Spinoza. In de rubriek „Van heinde en ver” trof ons een beschouwing over Rilke en de invloed die deze onderging van de Griekse religieuze voorstellingen rondom de Thrakische zanger Orfeus.

Ieder nummer bevat voorts actuele beschouwingen, boekbesprekingen en het januari- en maartnummer ook gedichten.

BALANS VAN HET KOLONIALISME

Op het 17de Congres van het Oosters Genootschap sprak dr. L. G. M. Jacquet (Den Haag) over „Het koloniale tijdperk”. In de N.R.C. troffen wij een verslag aan, dat wij hieronder laten volgen:

„In de eerste plaats legde spreker er nadruk op dat er vijf eeuwen geleden evenwicht bestond tussen Oost en West en dat het verbreken van dat evenwicht beslist niet te wijten was aan een teruggang van het Oosten maar veeleer aan de verbazingwekkende veranderingen die zich in het Westen voltrokken. Deze veranderingen, die vooraf gingen aan de kolonialistische verhouding en bepaald niet uitsluitend een technische voorsprong waren, vonden hun oorsprong in ingrepen op geestelijk en maatschappelijk gebied. Zo verdween in Engeland het feodalisme; een nieuwe stand, de bourgeoisie, komt naar voren; de boekdrukkunst heeft vervaagende gevolgen. De hieruit voortvloeiende dynamiek en dadendrang doet de Westerse mens zijn horizon verruimen en het antwoord van het Oosten op deze poging tot contact is in het geval van China en Japan negatief: een zelf opgelegd isolement, waarbij Japan ondanks een nog rigoureuzer afsluiting dan China het bekende venster in Decima op een streng bewaakt kiertje openhoudt.

In Zuid-Azië bevindt zich dan een politiek vacuüm, waardoor in die landen zelfs geen negatief antwoord gegeven kan worden.

Het kolonialisme, in het begin nog niet van het empire-building type, begint pas grotere vormen aan te nemen onder de drang van een wonderlijk mengsel van ethische zendingsdrang en economische behoefte.

Wanneer inleider dan de balans opmaakt, zoveel mogelijk van affect ontdaan, vindt hij als activa van het koloniaal bestuur (dat natuurlijk toch altijd bestuur van buitenaf blijft): orde en rust, zij het van repressief karakter; gezondheidszorg; en culturele en politieke penetratie die, ongewild, het nationale besef hebben gevoed, evenals de centralisatie van bestuur en de invoering van Westers onderwijs.

Als passiva noemt hij de ontworteling van cultuur, de scheiding van een kleine elite in die cultuur en de grote massa van de bevolking.

Spreker is van mening dat het Westen een groot collectief verantwoordelijkheidsbesef zal moeten koesteren in deze situatie waarbij landen die hoewel ze nog geheel onrijp daarvoor zijn door politieke omstandigheden toch overgedragen zijn. Het is te hopen dat deze overgangstijd met zo min mogelijk politiek extremisme en economische recessie werkelijk zal leiden tot hogere ontwikkeling en niet tot een vacuüm.”

Tot zover de N.R.C. Een objectieve beoordeeling van het kolonialisme, van een periode die nog nauwelijks achter ons ligt is zeer moeilijk. Men kan pogen een balans op te maken, zoals hier door dr. Jacquet is gedaan. Maar ook dan zullen activa en passiva vaak verschillend worden beoordeeld en gewaardeerd. Een punt is – althans blijkens het verslag – door spreker buiten beschouwing gelaten. Toch verdient het bij een voorlopig oordeel mede in de discussie betrokken te worden: Het feit namelijk, dat landen die buiten de koloniale sfeer en hiermede buiten de invloed van het dynamische westen bleven, vaak een statische, om niet te zeggen achterlijke sociale en economische structuur behielden. Voorbeelden zijn o.m. Afghanistan, Jemen en Ethiopië.

Intussen hopen wij, dat het einde van het koloniale tijdperk er toe zal bijdragen dat men op den duur tot een kritische maar tegelijk onbevooroordeelde en evenwichtige beoordeling zal komen van deze periode, die van zo grote invloed in de geschiedenis van West en Oost is geweest.

P. Kr.

Mevrouw Polak 70 jaar

Haar vele vrienden zullen zich verbazen en het op de vingers willen natellen, maar dezer dagen is mevrouw Polak 70 jaar geworden.

Sinds de oorlog is een belangrijk deel van haar nog grote activiteit aan de humanistische beweging ten goede gekomen. Van 1946 tot 1956 maakte zij deel uit van het hoofdbestuur, tegelijk verzorgde zij het secretariaat van de A. H. Gerhard Stichting en nog steeds is zij een zeer actief bestuurslid van het Amsterdamse Gerhardtshuis; en alsof dit nog niet genoeg was, heeft zij van 1952 tot 1957 de functie bekleed van organisatie-secretaresse van de humanistische internationale. Het congres van 1952 te Amsterdam, dat leidde tot de stichting van die internationale, heeft zij met inzet van al haar

krachten gedurende vele maanden helpen voorbereiden en zij was er tenslotte de intuïtief erkende en door allen gewaardeerde gastvrouw van.

Misschien heeft dit werk, ook voor haarzelf, wel het hoogtepunt gevormd uit haar loopbaan in de humanistische beweging.

Het leven heeft Jet Polak zeer hard geslagen, maar ook heel veel gegeven; mede dank zij haar onverflauwde vitaliteit.

Nadat het nazidom haar een geniale echtgenoot en een veelbelovende dochter ontroofd had, heeft zij getracht naar eigen stijl de sfeer van geestelijk adeldom die Leo Polak kenmerkte om zich heen te handhaven. Het is onze trots, dat zij in die sfeer ook de toen nog jonge humanistische beweging betrok.

Zij zal er niet van willen weten, dat hier de waarlijk royale giften gememoreerd worden, waarmee zij die beweging door de eerste zeer moeilijke jaren heeft heen geholpen, maar wel mag genoemd worden het enthousiasme waarmee zij haar eigen plaats in het humanistische geheel heeft ingenomen en de trouw waarmee zij die plaats heeft bezet.

Met een aristocratische allure maar wezenlijk in alle eenvoud heeft zij haar taken vervuld in bescheidenheid en toewijding; daardoor heeft zij de humanistische beweging veel gegeven, maar evenzeer haar humanistische vrienden gesterkt.

Op de dag van haar 70e verjaardag, die zij in alle stilte heeft willen vieren, gaan onze welgemeende groeten uit naar haar, die met recht genoemd mag worden één der werkers van het eerste uur. Wij hopen, dat zij daar nog lang met voldoening op zal kunnen terugzien.

J. v. P.

Stijlmijmerij

In deze rubriek heb ik enige malen de loftrompet gestoken over de federatie Amsterdam, die eenmaal in het jaar op een middag en avond haar functionarissen bijeenroep op het landgoed Randenbroek, om daar gezamenlijk een boom op te zetten over een of ander probleem dat om een oplossing vraagt, om verder gezellig met elkaar te eten en te babbelen en, als het kan, samen naar muziek en voordracht te luisteren. Maar die trompet verzwakt tot een bescheiden toetertje, nu ik mij genoopt zie een compleet koperkwartet te laten opdraven om de activiteiten van ons gewest Zeeland op dit terrein uit te bazuinen. Daar op de Delta komt men namelijk ook éénmaal per jaar bijeen om een vraagstuk te lijf te gaan, maar dan niet alleen op een middag en avond, maar op een heel weekend!

Dit jaar was het 't conferentiehuis „Mare-zate” te Domburg, dat de humanisten van de Zeeuwse eilanden mocht verwelkomen. Een prettig huis, goed ingericht, veel kleine kamers en bovendien gelegen in de directe nabijheid van strand, bos en duin.

Het onderwerp, waar de deelnemers de tanden in hebben gezet, luidde: „De buitenkerkelijken en het Humanistisch Verbond”, ingeleid door de penningmeester van het verbond, de heer Pasman. Een actueel onderwerp, vooral nu we pas van de Verbondsvoorzitter J. van Praag in één van zijn zondagmorgenkwartiertjes hebben gehoord, dat er redelijkerwijs gesproken (een humanist spreekt toch alleen maar redelijk!) van alle buitenkerkelijken in Nederland toch zeker 60.000 lid van het H.V. zouden moeten zijn. En we tellen er nog maar 12.000!

Vier discussiegroepen hebben vervolgens gepoogd de oorzaak van dit verschijnsel op te sporen maar in de daarop aansluitende voltal-

lige zitting moest de ene rapporteur na de andere aan het slot van zijn samenvatting erkennen: „We zijn er niet uitgekomen”.

Toen ik dit vier keer uitgesproken zinnetje las in het Mededelingenblad (bedenken jullie eens een leukere naam) van gewest Zeeland, dacht ik meteen: Hadden jullie dat dan verwacht na één weekend? Wees blij dat je er niet uitgekomen bent, want nu heb je nog genoeg stof voor een tweede en misschien nog wel voor een derde weekend. Want hiermee, ik bedoel met het houden van weekends, moet beslist worden doorgegaan, niet „om er uit te komen”, maar „om er eens uit te zijn”! Samen met je vrienden en vriendinnen uit gemeenschap en geweest een paar dagen naar een mooie omgeving om met elkaar te praten, om elkaar beter te leren kennen, om samen te bouwen aan een gemeenschap. Om door het uitwisselen van gedachten in een gezamenlijke bespreking of tijdens een ommetje met een paar deelnemers te ontdekken dat wij als buitenkerkelijken niet „niks” zijn.

Dat moeten die 48.000 buitenstaanders nog leren. Van ons! Maar dan moet ook duidelijk blijken dat wij wat zijn! Dat wij wat hebben te bieden. En dat de een wat voor de ander kan betekenen.

Dit nu kan allemaal bij uitstek worden gerealiseerd in een Randenbroekconferentie zoals Amsterdam die organiseert en – nog veel beter – in een weekend als Zeeland zo pas heeft gehouden. Laten daarom ook de andere gemeenschappen, federaties en gewesten eens aan deze mogelijkheid denken. Want – ik moet in deze rubriek toch op z'n minst één keer het woordje „stijl” laten vallen – dat er nog 48.000 buitenkerkelijken rondlopen, die al lang voor onze beginselen gewonnen hadden moeten zijn, is toch eigenlijk ... geen stijl!

Styliet

IK denk er ZO over

Vernederend!

Tijdens de opening van de tweede zitting van het Concilie op 29 september j.l. heeft de paus het atheïsme één van de grootste kwalen van deze tijd genoemd, „omdat het met zich brengt de ontwrichting van de geestelijke, morele en sociale orde in de wereld”.

Ik vraag me af waar iemand, wie dan ook – zelfs de paus – het recht en de moed vandaan haalt om mensen die atheïst zijn, dus niet geloven in een god, zonder meer ervan te betichten dat ze *dus* minderwaardige schepselen zijn, en eigenlijk een gevaar voor de wereld, een gevaar voor de morele en sociale orde van de wereld!

Al meer dan dertig jaar ben ik zeer bewust atheïst, geloof ik niet in een god, maar tóch durf ik tegen iedereen, wie ook, te bekennen dat ik nooit getracht heb, de orde in de wereld te ontwrichten. Integendeel: zo goed als zoveel atheïsten heb ik steeds geprobeerd, mijn scheiden bijdrage te leveren opdat de wereld voor iedereen beter bewoonbaar wordt, opdat het leven voor iedereen levenswaardig wordt; ik heb getracht ertoe mee te werken dat er wat méér menselijke solidariteit zal komen.

Maar samen met al die andere atheïsten word ik nu door de paus ervan beschuldigd eigenlijk een gevaar te zijn voor de mensheid!

Wat hebben de pausen ooit kunnen bereiken om de wereld beter bewoonbaar te maken voor iedereen?

Heeft een paus de 1ste en de 2de Wereldoorlog kunnen voorkomen en al die andere grotere en kleinere oorlogen die zo en passant miljoenen slachtoffers hebben geëist?

En heeft enige paus kunnen voorkomen dat in de in ontwikkeling achtergebleven gebieden kinderen sterven vóór ze één jaar oud zijn?

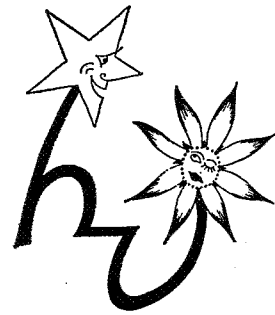
En noemt u verder maar op!

Ik neem het de pausen niet kwalijk dat ze al deze ellende niet hebben kunnen voorkomen. Maar ik neem het met name paus Paulus wel kwalijk, hetgeen hij nu over de atheïsten gezegd heeft.

Wij, die bewust atheïst zijn, behoeven ons die dingen toch niet te laten zeggen. Zélf niet door een paus!

Ik weet wel dat de paus niets te weten komt van deze hier geschreven cri de coeur. En zo hij er al iets van zou horen, zal hij er zich zeer zeker niets van aantrekken. Maar ik meen dat atheïsten toch wel eens mogen laten blijken van hun misnoegen over dit soort uitlatingen, die niet alleen door de paus gelanceerd worden, maar door massa's „in een god gelovigen”.

Rie ter Heege

„Ik geloof niet dat u ze alle 60.000 bij elkaar hebt!”

Alleenst. dame, alg. ontw., fin. onafh. zoekt
gelijkw. levenspartner. Leeft. tot ca. 68 j.
Brieven onder no. Nov. 1 a. h. bureau v. d. blad.

Heer, gepens. techniker, zoekt kennismaking
met **resolute, serieuze, zakenvrouw**. Doel: hu-
welijk.
Brieven onder no. Nov. 2 a. h. bureau v. d. blad.

*Ook de buitenkerkelijke leden van de
Partij van de Arbeid hebben een
organisatorisch centrum nodig*

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,75 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne
toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 - Leiden

U bevordert

de crematiegedachte en steunt
de bouw van
**nieuwe crematoria
in Nederland**
door lid te worden van de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage
Tel. (070) 55 47 97

*Heden is de kalender 1964
verschenen prijs f 2.50*

Uw bestelling wordt gaarne ingewacht
Centraal Bureau
Humanistisch Verbond, Oudegracht
152 - giro 304960 - Utrecht

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen,
door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op
te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch
Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Humanistische Stichting Socrates

Oudegracht 152, Utrecht

Landdag Socrates

Op 8 december a.s. zal op deze landdag het onderwerp:

OUDE EN NIEUWE HUMANISTEN

aan de orde worden gesteld.

Spreekster: mevr. Dr. Annie Romein-Verschoor.

Co-referent: Drs. D. J. Faber.

Plaats: „Erasmushuis”, Oudegracht 152, Utrecht.

Aanvang: 10.15 uur. Einde: 16.00 uur.

Kosten f 3,50 per persoon. Donateurs en contribuanten „Socrates” f 1,25. Koffie en
thee inbegrepen. Lunch f 3,- (niet verplicht).

Aanmelding: Secretariaat Humanistische Stichting „Socrates”, Oudegracht 152, Utrecht.

Giro no. 58 22 93. Telefoon 030-1 01 63 en 2 95 63.

Tijdige betaling per giro wordt op prijs gesteld.

Kinderhuis „Ellinchem” te Ellecom zoekt voor spoedig:

Kinderverzorgster

leeftijd 19 jaar, opleiding: huishoudschool, kinderverz. dipl.,
eventueel Centrale Raad, of daarmee te vergelijken vorming.

Sollicitaties:

Aan de directie,
Zutphensestraatweg 38, Ellecom.

De verzekeringsindex van alle INDEXBENADERINGS-polissen is thans
gesteld op het indexcijfer 1962 van het C.B.S., zijnde 127 (1961 was 123),
Sinds 1958 zijn de verzekerde kapitalen verhoogd met 8,55% en *in koopkracht*
gelijk gebleven. Wilt u hiervan meer weten, vraagt dan inlichtingen en brochures.

N.V. LEVENSVZERKERING MAATSCHAPPIJ

STADHOUDERSKADE 1a. AMSTERDAM Telefoon 020-18 55 55

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden,
onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.
Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de
uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**.
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door
het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten
tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.